

DOI: 10.4467/2391-890XPAH.24.007.21069

Irena Mańczak-Gadkowska
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
prof. UAM dr hab., imaga@amu.edu.pl
ORCID iD: 0000-0003-0011-9266

50 lat Zakładu Archiwistyki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Zakład Archiwistyki na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu został utworzony 22 listopada 1972 r. dzięki osobistym staraniom wybitnego archiwisty i historyka – profesora Franciszka Paprockiego¹. Zakład był wtedy jednym z piętnastu zakładów naukowych Instytutu Historii i jednym z trzech powołanych w tym samym okresie². Były to: Zakład Metodologii Historii (od 1 stycznia 1973 r.), którego kierownikiem został profesor Jerzy Topolski, oraz Zakład Historii Kultury (od 1 stycznia 1973 r.), którego kierownikiem został profesor Lech Trzeciakowski.

Kierownikami i pracownikami Zakładu Archiwistyki przez pięćdziesiąt lat jego istnienia byli profesorowie o znaczącej pozycji w środowisku polskich historyków i archiwistów. Pierwszym kierownikiem Zakładu, mianowanym 1 stycznia 1973 r., został profesor Franciszek Paprocki – doświadczony archiwista, powszechnie uznany historyk i źródłoznawca, wybitny specjalista w zakresie teorii i metodyki archiwalnej, nauk pomocniczych historii nowożytnej, autor prac z zakresu historii Wielkopolski XIX w., dziejów archiwów – który z archiwami związał całe swoje życie zawodowe³.

---

¹ Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (dalej: AUAM), Protokoły Posiedzeń Rady Naukowej Instytutu Historii z dnia 18 XII 1972 r., sygn. 571/16, s. 4; *Kronika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu za lata akademickie 1972/73–1974/75 za rektoratu prof. dr hab. Benona Miśkiewicza*, Poznań 1976, s. 111.

² *Kronika Uniwersytetu...*, s. 111.

³ I. Radtke, *Franciszek Paprocki (22 III 1911 – 25 IX 1978)*, „Archeion” 1980, t. 70, s. 365–366; też, *Franciszek Paprocki (1911–1978)* [w:] *Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza*

Profesor Paprocki kierował Zakładem do swojej śmierci w 1978 r. Warto przybliżyć jego sylwetkę, zwłaszcza młodszemu pokoleniu archiwistów. Urodził się 22 marca 1911 r. w Goślubiu w powiecie łęczyckim (woj. łódzkie) w rodzinie chłopskiej⁴. Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w 1931 r. rozpoczął studia historyczne na Uniwersytecie Poznańskim, które ukończył w roku 1936. W czasie studiów specjalizował się w historii nowożytnej, uczęszczając na seminarium magisterskie prowadzone przez profesora Adama Skałkowskiego. Już w czasie studiów wykazywał zainteresowanie archiwami i źródłoznawstwem. W marcu 1935 r., na IV roku studiów, został wytypowany przez Radę Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Poznańskiego jako stypendysta Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na praktykę do Archiwum Państwowego w Poznaniu. Należał więc do pierwszych „stypendystów praktykantów”, którzy w okresie międzywojennym zapoczątkowali realizację programu uniwersyteckiego kształcenia archiwistów we współpracy z archiwami państwowymi. Dwuletnią płatną praktykę archiwalną w archiwum poznańskim odbywał pod kierunkiem dyrektora, dra Kazimierza Kaczmarczyka⁵. Od 1 marca 1938 r. rozpoczął pracę w tym archiwum w charakterze pracownika kontraktowego. We wrześniu 1939 r., z narażeniem życia, nadzorował ewakuację z Poznania najstarszych i najcenniejszych archiwaliów. Po klęsce wrześniowej wrócił do Poznania. Przez kilka tygodni, od 1 listopada do 14 grudnia 1939 r., pracował w Reichsarchiv Posen jako „pomocnicza siła naukowa”. W połowie grudnia 1939 r. został wysiedlony z Poznania do Generalnej Guberni wraz z żoną i kilkuletnim synem⁶. Wśród pospiesznie pakowanych rzeczy osobistych zabrakło miejsca na kompletnie zebrane materiały do pracy doktorskiej, które – pozostawione w poznańskim mieszkaniu – zaginęły w czasie wojny. Straty wojenne opóźniły drogę awansu naukowego F. Paprockiego i jak wielokrotnie podkreślał – zniechęciły go do uzyskiwania stopni naukowych.

Po rocznej tułaczce, 1 grudnia 1940 r. został zatrudniony na stanowisku kierownika naukowego Archiwum Państwowego (Staatsarchiv) w Kielcach, w którym pracował do 28 września 1944 r. W czasie pracy w archiwum kieleckim ściśle współpracował z Witoldem Suchodolskim, przedwojennym Naczelnym Dyrektorem Archiwów Państwowych i jego ówczesnym zastęp-

---

w Poznaniu 1956–2006, Poznań 2006, s. 110–112; T. Mencil, *Franciszek Paprocki (1911–1978)* [w:] *Słownik biograficzny Archiwistów Polskich*, t. 1, 1918–1984, Warszawa–Łódź 1988, s. 164–166; I. Mamczak-Gadkowska, *Paprocki Franciszek, pierwszy kierownik Zakładu Archiwistyki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, „Archiwista Polski” 2009, nr 1, s. 9–21.

⁴ AUAM, Paprocki Franciszek, sygn. 103 b/2272, sygn. 467/29, sygn. 467/32, sygn. 470/29, sygn. 523/1071.

⁵ AUAM, Franciszek Paprocki, sygn. 523/1071, s. 9–11.

⁶ Od 1932 r. Franciszek Paprocki był żonaty z Zofią z Wiśniewskich. Miał z nią dwóch synów: Ryszarda Wojciecha (ur. w 1934 r.) i Aleksandra Adama (ur. w 1944 r.).

cą, dr. Antonim Rybarskim. Jako kierownik naukowy archiwum kieleckiego profesor F. Paprocki delegowany był również do pracy w Archiwum Państwowym w Radomiu oraz wizytował niektóre archiwa miejskie i rodowe, m.in. w Chrobrzu, gdzie miał okazję spotkać się z poznańskimi historykami: prof. Adamem Skalkowskim i dr. Gerardem Labudą. Pozostawał też w kontaktach z innymi uczonymi wysiedlonymi z Poznania, np. z dyrektorem Archiwum Państwowego w Poznaniu dr. K. Kaczmarczykiem. Po założeniu w Kielcach filii Tajnego Uniwersytetu Ziem Zachodnich, za namową profesora Tadeusza Konopińskiego, włączył się do pracy dydaktycznej. W roku akademickim 1943/44 prowadził zajęcia z zakresu nauk pomocniczych historii, które częściowo odbywały się w biurach i magazynach kieleckiego archiwum. Świadectwo tej pracy dał F. Paprocki w książce zredagowanej przez profesora Jana Wikarjaka w 1972 r.: *Uniwersytet Ziem Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939–1945*⁷. 28 września 1944 r. został schwytany podczas łapanki w Kielcach i wywieziony na roboty przymusowe do Niemiec. Po uwolnieniu przez wojska alianckie przebywał w obozach w Greven i Rechenfeld, skąd w pierwszej połowie listopada 1945 r., nie czekając na regularny transport, wrócił do Poznania.

Od 1 grudnia 1945 r. profesor Paprocki podjął pracę w Archiwum Państwowym w Poznaniu, które w styczniu 1945 r. na skutek działań wojennych straciło swoją siedzibę w zamku na Górze Przemysła oraz większość zgromadzonych archiwaliów. Początkowo pracował jako archiwista, a potem jako kustosz i kierownik oddziału II akt administracji ogólnej. Cały swój wysiłek i doświadczenie w pierwszych latach powojennych poświęcił odbudowie archiwum poznańskiego, zabezpieczeniu ocalałego zasobu oraz jego porządkowaniu i udostępnianiu. Wiele pracy włożył też w odbudowę przydzielonego archiwum gmachu przy ul. 23 Lutego 41/43 – aktualnej siedziby Archiwum. Nie szczędził sił i środków dla zapewnienia ochrony materiałów zarchiwizowanych w 1939 i 1945 r. na terenie Wielkopolski i gromadzenia ich w archiwum poznańskim⁸. Dzięki jego działalności zabezpieczono, a następnie zgromadzono w Poznaniu ogromne ilości akt wytworzonych przez urzędy i instytucje działające na ziemi lubuskiej⁹. Równoległe z tymi działaniami F. Paprocki opracował i zinwentaryzował wiele cennych zespołów archiwalnych, w tym akta Naczelnego Prezydium Prowincji Poznańskiej i Prezydium Policji w Poznaniu. Organizował też i sprawował nadzór nad archiwami powiatowymi na terenie województwa poznańskiego i ziemi lubuskiej. Na zlecenie Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych przeprowadzał liczne kwerendy naukowe.

⁷ F. Paprocki, *W kieleckim archiwum [w:] Uniwersytet Ziem Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939–1945. Pokłosie wspomnień*, Poznań 1972, s. 177–187.

⁸ I. Radtke, *Franciszek Paprocki...* 1980, s. 365–366.

⁹ *Taż*, *Działalność Franciszka Paprockiego w Archiwum Państwowym w Poznaniu*, mps, s. 5.

Jako doświadczony archiwista brał udział w kształceniu kadry archiwalnej. Był współorganizatorem i zarazem wykładowcą pierwszych kursów archiwalnych, organizowanych w latach 1949–1954 przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych dla młodszego personelu naukowego archiwów państwowych i archiwów resortowych¹⁰. Pierwszy kurs z udziałem F. Paprockiego władze archiwalne zorganizowały w Otwocku w 1949 r. Kolejne kursy, które trwały średnio od dwóch do sześciu tygodni, odbywały się także w innych miastach, np. w Warszawie, Poznaniu i Szczecinie.

Zgodnie z opinią współpracowników F. Paprockiego z poznańskiego archiwum:

Od 1954 r. jego aktywność zawodowa i zapał do pracy nieco osłabły. Wiązało się to ze zmianą na stanowisku dyrektora Archiwum Państwowego w Poznaniu. Sam nie należąc do partii [...] nie miał szans w tym czasie, mimo posiadanych kwalifikacji, na to stanowisko. [...] Nie widząc po 1954 r. większych perspektyw pracy zawodowej w Archiwum Państwowym w Poznaniu skorzystał w 1955 r. z oferty NDAP i przeniósł się na Uniwersytet Mikołaja Kopernika do Torunia¹¹.

Od 1 września 1955 r. profesor F. Paprocki rozpoczął pracę w Katedrze Archiwistyki i Nauk Pomocniczych na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na stanowisku zastępcy profesora i równocześnie kierownika Katedry¹². Stanowisko to objął w związku z chorobą, a następnie śmiercią profesora Ryszarda Mienickiego, dotychczasowego kierownika tej Katedry. Na uniwersytecie w Toruniu prowadził wykłady i seminaria z archiwistyki w ramach utworzonej w 1951 r. specjalizacji archiwistycznej¹³.

Jego praca na UMK była oceniana bardzo wysoko. Profesor Bohdan Ryszewski pisał później:

Była to kandydatura wybrana bardzo trafnie. Franciszek Paprocki posiadał bowiem nie tylko długoletnie doświadczenie archiwalne, ale także sprawdzone umiejętności i doświadczenie dydaktyczne. Jako archiwista znał przede wszystkim archiwalia pochodzące z kancelarii pruskiej i metody ich opracowania, ale także miał niemałe doświadczenie z zakresu opracowywania akt kancelarii polskiej z XIX wieku, nad którymi pracował w czasie okupacji w Archiwum Państwowym w Kielcach. [...] Doświadczenia dydaktyczne zdobywał, jak wiadomo, najpierw w czasie okupacji, prowadząc na tajnych kieleckich kursach uniwersyteckich zajęcia z nauk pomocniczych historii, wśród nich także z archiwistyki. Po wyzwoleniu był stale zatrudniony do prowadzenia zajęć z problematyki archiwalnej na kursach często wówczas organizowanych przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych dla pracowników służ-

¹⁰ E. Brańska, *Działalność państwowej służby archiwalnej w roku 1954*, „Archeion” 1956, t. 25, s. 343–344; F. Paprocki, *Pięć lat Studium Archiwalnego w Toruniu*, „Archeion” 1957, t. 27, s. 315–318.

¹¹ I. Radtke, *Działalność...*, s. 13.

¹² AUAM, Paprocki Franciszek, sygn. 467/32, k. 20, 21, 37–39; F. Paprocki, *Pięć lat...*

¹³ F. Paprocki, *Pięć lat...*

by archiwalnej z całej Polski. Jako stały wykładowca tych kursów Franciszek Paprocki usystematyzował i uzupełnił swą wiedzę teoretyczną z archiwistyki...¹⁴

Profesor Ryszewski podkreślił, że:

Franciszek Paprocki w czasie przeszło dziesięcioletniej współpracy dobrze przysłużył się toruńskiemu środowisku historyków, a zwłaszcza specjalizacji archiwalnej. Przyczynił się do podtrzymania jej bytu w trudnym roku 1955, podniósł poziom zajęć z zakresu nowoczesnej metodyki archiwalnej, zapoczątkował bliski związek specjalizacji ze służbą archiwalną, wychował i przygotował do pracy zawodowej wielu archiwistów...¹⁵

Pod kierunkiem Franciszka Paprockiego archiwistykę na UMK studiowali m.in.: Julia Godlewska, Weronika Klonowska, Krystyna Melkowska, Bohdan Ryszewski, Aniela Przywuska, Krystyna Muszyńska, Czesława Gąska, Urszula Głowacka-Maksymiuk, Zdzisław Chmielewski i Jan Pakulski¹⁶.

Doceniono również ważną rolę F. Paprockiego w życiu naukowym toruńskiego środowiska historyków. Był on bardzo ceniony jako znawca archiwów zaboru pruskiego i archiwów niemieckich. Jego fachowa pomoc nie tylko ułatwiała wielu badaczom poszukiwania źródłowe w archiwach, lecz także przyczyniła się do rozwoju badań nad historią XIX i XX w. wśród toruńskich historyków¹⁷.

W 1960 r. F. Paprocki wrócił do Poznania. Tutaj też doktoryzował się i habilitował. 30 czerwca 1960 r. uzyskał stopień doktora nauk historycznych na podstawie pracy napisanej pod kierunkiem profesora Janusza Pajewskiego: „Dążenia narodowo-wyzwoleńcze w Wielkopolsce w latach 1840–1847 (z szczególnym uwzględnieniem nurtu plebejskiego)”¹⁸. W grudniu 1968 r. został docentem w Katedrze Historii Polski XIX i XX w. w Instytucie Historii UAM. 1 czerwca 1970 r. habilitował się, a jego praca habilitacyjna „Wielkie Księstwo Poznańskie w okresie rządów Flottwella (1830–1841)” zaliczana jest

---

¹⁴ B. Ryszewski, *Franciszek Paprocki na specjalizacji archiwalnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, mps, s. 8. W 1988 r., w dziesiątą rocznicę śmierci prof. F. Paprockiego, Zakład Archiwistyki Instytutu Historii UAM zorganizował ogólnopolską konferencję naukową poświęconą jego działalności jako archiwisty w środowisku toruńskim i poznańskim oraz kształceniu archiwistów na uniwersytetach w Polsce. W Zakładzie Archiwistyki UAM znajdują się maszynopisy następujących, niepublikowanych referatów poświęconych prof. F. Paprockiemu: I. Radtke, *Działalność...*; B. Ryszewski, *Franciszek Paprocki...*; K. Ciesielska, *Franciszek Paprocki w Archiwum Państwowym w Toruniu*, mps; D. Matelski, *Działalność dydaktyczna i naukowa Franciszka Paprockiego na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu w latach 1961–1978*, mps; tenże, *Wykaz publikacji doc. dr hab. Franciszka Paprockiego za lata 1937–1978*, mps.

¹⁵ B. Ryszewski, *Franciszek Paprocki...*, s. 8.

¹⁶ Tamże, s. 7.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ AUAM, Paprocki Franciszek, sygn. 467/32, k. 34.

do największych osiągnięć autora¹⁹. Cały czas jednak bardzo ważne miejsce w działalności naukowej F. Paprockiego zajmowały: archiwistyka i archiwoznawstwo. Był współautorem wielokrotnie wznawianego i niezwykle popularnego *Korespondencyjnego kursu archiwalnego*, w którym opublikował rozdział nt. porządkowania i inwentaryzacji akt²⁰.

Najważniejszym osiągnięciem organizacyjnym F. Paprockiego było utworzenie Zakładu Archiwistyki na UAM. Przeniósł on swoje do świadczenia toruńskie w zakresie kształcenia archiwistów na grunt poznański i zrealizował swoje największe zawodowe zamierzenia związane z uniwersyteckim kształceniem archiwistów w Poznaniu. Znając potencjał naukowy Wydziału z jednej strony oraz potrzeby praktyki z drugiej, opracował koncepcję nowego zakładu naukowego w strukturze UAM i po kilku latach starań z powodzeniem doprowadził do jego utworzenia. Pierwszymi jego współpracownikami w nowym Zakładzie byli: docent dr Irena Radtke oraz świeżo zatrudnieni asystenci: Bogusław Polak i Irena Mamczak-Gadkowska. Profesor kierował jednostką przez sześć lat, do śmierci w 1978 r. W tym czasie Zakład uzyskał solidne podstawy naukowe i organizacyjne. Wraz z powołaniem Zakładu profesor rozpoczął starania o utworzenie specjalizacji archiwistycznej dla studentów historii UAM, która została uruchomiona w roku akademickim 1975/76.

W latach 1978–1987 funkcję kuratora Zakładu pełnił ówczesny wicedyrektor Instytutu Historii UAM profesor Jerzy Strzelczyk, wybitny specjalista historii średniowiecznej, dziejów słowiańszczyzny oraz problematyki niemcoznawczej²¹. Profesorowi Strzelczykowi zawdzięczamy przetrwanie Zakładu po przedwczesnej śmierci jego założyciela. Troska profesora J. Strzelczyka o rozwój naukowy Zakładu oraz wsparcie władz Instytutu Historii dla nowoutworzonej przez profesora F. Paprockiego specjalności archiwistycznej są trudne do przecenienia. To właśnie jego mądrej polityce Zakład Archiwistyki zawdzięcza nie tylko stabilizację oraz opiekę naukową i organizacyjną, lecz także wzmocnienie kadrowe, m.in. za sprawą przyjęcia do Zakładu dwojga nowych adiunktów: dr Genowefy Masłowskiej-Wojciechowskiej i dr. Tomasza Jasińskiego.

---

¹⁹ F. Paprocki, *Wielkie Księstwo Poznańskie w okresie rządów Flottwella (1830–1841)*, Poznań 1970. Wartość tej pracy została doceniona w środowisku historyków i badaczy dziejów Wielkopolski. W 1994 r., z inicjatywy prof. Witolda Molika, nakładem Wydawnictwa Poznańskiego, ukazało się drugie, niezmienione wydanie tej pracy, opatrzone przedmową autorstwa W. Molika (Poznań 1994, s. 5–20).

²⁰ F. Paprocki, *Porządkowanie i ewidencjonowanie akt (z uwzględnieniem potrzeb archiwów zakładowych)* [w:] *Korespondencyjny kurs archiwalny*, pod red. C. Skopowskiego, Poznań 1964, s. 1–41, wyd. 2, Poznań 1966 i kolejne, aż do roku 1976–1977, tamże, s. 213–253.

²¹ *Bibliografia prac publikowanych Jerzego Strzelczyka za lata 1965–2021* [w:] *Totius Mundi Philohistor. Studia Georgio Strzelczyk octuagenario oblata*, pod red. M. Delimaty-Proch, A. Krawca i J. Kujawińskiego, Poznań 2021, s. 23–121.

Kolejny etap rozwoju Zakładu obejmuje lata 1987–2012, kiedy to kierował nim profesor Stanisław Sierpowski, wybitny znawca i autor licznych prac z najnowszej historii powszechnej i Polski, historii dyplomacji i stosunków międzynarodowych, współautor i redaktor wielu prac z regionalistyki oraz wielokrotnie wznawianego podręcznika do metodyki archiwalnej dla studentów archiwistyki, znakomity organizator i popularyzator nauki, konsekwentnie realizujący swoje projekty naukowe, dydaktyczne i organizacyjne. Jego dorobek naukowy liczy ponad 600 publikacji i stale rośnie²². W latach 1999–2016 profesor S. Sierpowski godził kierownictwo Zakładu Archiwistyki ze stanowiskiem dyrektora Biblioteki Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk oraz udziałem w licznych radach, komitetach i towarzystwach naukowych. Okres kierownictwa profesora S. Sierpowskiego to dynamiczny rozwój specjalizacji archiwistycznej i działalności Zakładu (np. kilka wydań podręcznika *Metodyka pracy archiwalnej*²³, pod red. S. Nawrockiego i S. Sierpowskiego) i dalszy rozwój kadrowy Zakładu (kształcenie doktorantów z archiwistyki i historii).

Po przejściu prof. S. Sierpowskiego na emeryturę w roku 2012, kierownictwo Zakładu Archiwistyki objęła profesor Irena Mamczak-Gadkowska, uczennica profesora F. Paprockiego, autorka licznych prac z dziedziny archiwoznawstwa, specjalizująca się w dziedzinie historii archiwów w okresie międzywojennym, autorka monografii i artykułów nt. archiwów państwowych w II Rzeczypospolitej, edukacji archiwalnej, biografistyki, metodyki archiwalnej i źródłoznawstwa, m.in. współwydawczyni źródeł do dziejów UAM²⁴. Profesor Mamczak-Gadkowska pozostawała na tym stanowisku do roku 2020.

Począwszy od 1 stycznia 2020 r., Zakładem Archiwistyki kieruje profesor Krzysztof Strykowski, jeden z pierwszych absolwentów studiów archiwistycznych realizowanych przez ten Zakład, doświadczony archiwista i historyk, pełniący równocześnie funkcję wicedyrektora do spraw naukowych Archiwum Państwowego w Poznaniu, autor ponad 150 prac naukowych z zakresu historii Polski i Wielkopolski XX w., metodyki archiwalnej, a także z zakresu kancelarii współczesnej, w tym m.in. wielokrotnie wznawianego *Vademecum kancelaryjno-archiwalnego*²⁵, a także aktywny działacz Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, pełniący funkcje Sekretarza Generalnego i wiceprezesa SAP.

---

²² *Bibliografia prac Stanisława Sierpowskiego* [w:] *Między wielką polityką a narodowym partykularyzmem*, pod red. J. Kiwerskiej i B. Koszela, Poznań 2002, s. 21–47.

²³ *Metodyka pracy archiwalnej*, pod red. S. Nawrockiego i S. Sierpowskiego, Poznań 1992 (wyd. 2, Poznań 1995; wyd. 3, Poznań 1998; wyd. 4, Poznań 2001).

²⁴ *Profesor UAM Irena Mamczak-Gadkowska – w jubileusz 65-lecia urodzin*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2017, t. 4, s. 9–21; *Od praktyki kancelaryjnej do teorii archiwalnej. Księga Jubileuszowa Profesor Ireny Mamczak-Gadkowskiej*, pod red. Z. Jaśkowskiej-Jóźefiak i K. Strykowskiego, Poznań 2023, s. 25–37.

²⁵ Nt. dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego prof. K. Strykowskiego – patrz strona internetowa Wydziału Historii UAM.

Z perspektywy czasu można skonstatować, że w okresie minionych 50 lat archiwistyczne środowisko naukowe i dydaktyczne na UAM nie było liczne. Stanowili je jednak zawsze pracownicy o wysokim przygotowaniu teoretycznym i kompetencjach merytorycznych, często z wieloletnim doświadczeniem w pracy w archiwach historycznych. Aktualnie kadre naukową Zakładu Archiwistyki stanowią profesorowie: Krzysztof Strykowski, Irena Mamczak-Gadkowska, Magdalena Biniaś-Szkopek i Rafał Galuba, oraz adiunkci: Magdalena Heruday-Kiełczewska, Zuzanna Jaśkowska-Józefiak i Aleksandra Losik-Sikorska oraz doktorantka mgr Justyna Pera. Należy pamiętać, że w ciągu omawianego półwiecza z Zakładem Archiwistyki związani byli także: profesor Stanisław Nawrocki i docent Irena Radke. To właśnie oni – doświadczeni archiwiści – stanowili przez lata główne filary Zakładu. To właśnie oni prowadzili podstawowe wykłady kursowe z metodyki archiwalnej, rozwoju form kancelaryjnych oraz zarządzania dokumentacją. Do grupy doświadczonych pracowników Zakładu należeli także profesorowie: Bogusław Polak, Tomasz Jasiński i Michał Zwierzykowski oraz doktorzy: Genowefa Wojciech-Masłowska, Jarosław Wiśniewski, Tomasz Paluszyński, Dariusz Matelski, Marcin Peterlejtner, Tomasz Karpiński, Józef Malinowski, jak również mgr Krzysztof Rataj. Znaczącą rolę w działalności Zakładu odegrali i nadal odgrywają dyrektorzy i pracownicy Archiwum Państwowego w Poznaniu: Stanisław Kłys i Henryk Krystek, pracownicy Archiwum UAM: mgr Anna Domalanus, dr Monika Sak, dr Piotr Józefiak oraz mgr Krzysztof Lange z Archiwum Urzędu Miasta Poznaniu i mgr Przemysław Michalak z Archiwum Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu. W zakresie realizacji programu dydaktycznego Zakład Archiwistyki stale współpracuje z pracownikami naukowymi z innych zakładów naukowych Wydziału Historii, zwłaszcza z profesorami: Janem Miłozsem, Krzysztofem Pietkiewiczem, a także wspomnianym już Michałem Zwierzykowskim.

W kilkudziesięcioletniej historii Zakład Archiwistyki wypromował kilkunastu doktorów z zakresu archiwistyki: Irena Mamczak-Gadkowska²⁶, Marcin Peterlejtner²⁷, Tomasz Karpiński²⁸, Przemysław Wojciechowski²⁹, Zuzanna

---

²⁶ I. Mamczak-Gadkowska, *Józef Paczkowski i jego wkład w budowę polskiej służby archiwalnej*, Warszawa–Łódź 1990.

²⁷ M. Peterlejtner, *Działalność edukacyjna i popularyzatorska instytucji archiwalnych i kulturalnych w Stanach Zjednoczonych*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. S. Sierpowskiego w 2008 r.

²⁸ T. Karpiński, *Procesy akto- i archiwotwórcze w sądownictwie wojskowym w latach 1945–2010 na przykładzie sądów poznańskich*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. S. Sierpowskiego w 2013 r.

²⁹ P. Wojciechowski, *Ochrona i zabezpieczanie zasobu archiwalnego w archiwach państwowych w Polsce w latach 1918–2008*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. UAM dr hab. I. Mamczak-Gadkowskiej w 2013 r.

Jaśkowska-Józefiak³⁰, Monika Sak³¹, Jarosław Matysiak³², oraz historii: Rafał Galuba, Tomasz Paluszyński, Jarosław Wiśniewski, Dariusz Matelski, Józef Malinowski, Edyta Bądkiewicz, Marek Szczepaniak. Przeprowadzone zostały również dwa postępowania habilitacyjne z zakresu archiwistyki (Irena Mamczak-Gadkowska³³ i Rafał Galuba³⁴).

Działalność naukowa i dydaktyczna Zakładu Archiwistyki ściśle łączy się z jego nazwą. Zakład prowadzi szeroko zakrojone badania z zakresu teorii i metodyki archiwalnej, kancelarii współczesnej, archiwoznawstwa, prawa archiwalnego, zarządzania dokumentacją współczesną, edytorstwa źródeł, badania nad archiwami uniwersyteckimi, instytucji kultury i archiwami społecznymi, a także badania z zakresu biografistyki, regionalistyki i historii XX w.

Pracownicy Zakładu, często we współautorstwie z archiwistami Archiwum Państwowego w Poznaniu, są autorami i redaktorami podręczników, monografii i skryptów wykorzystywanych w kształceniu archiwistów. Najważniejsze z nich to: *Metodyka pracy archiwalnej* przygotowana przez profesorów: Stanisława Nawrockiego i Stanisława Sierpowskiego (w latach 1992–2004 ukazało się pięć wydań tego podręcznika); dwa tomy wyboru źródeł zatytułowanych *Dzieje archiwistyki polskiej*, pod redakcją Stanisława Sierpowskiego i Dariusza Matelskiego (t. 1, Poznań 1988, t. 2, Poznań 1993); podręcznik *Rozwój form kancelaryjnych na ziemiach polskich od średniowiecza do końca XX wieku* autorstwa Stanisława Nawrockiego (Poznań 1998); trzykrotnie wydawane *Vademecum kancelaryjno-archiwalne* pod redakcją Krzysztofa Strykowski (Poznań 2001, 2006 i 2011); dzieje archiwów polskich *Archiwa państwowe w II Rzeczypospolitej* autorstwa Ireny Mamczak-Gadkowskiej (Poznań 2006); prace autorstwa Rafała Galuby zawierające przepisy prawne i metodyczne dla archiwistów: *Przepisy metodyczne dla archiwów* (Poznań 2002), *Archiwa. Przepisy prawne (2000–2007)* (Poznań 2007), *Archiwa państwowe w latach 1918–2011. Podstawy prawne działalności* (Poznań 2013); skrypt Jarosława Wiśniewskiego *Archiwa w bibliotekach i muzeach* (Poznań 2000); skrypty do nauki czytania pisma staroruskiego i rosyjskiego przygotowane przez Krzysztofa Pietkiewicza *Cyrylica. Skrypt do nauki odczytywania pisma staroruskiego i rosyjskiego dla studentów archiwistyki* (Poznań 1996) oraz *Paleografia ruska*, Warszawa–Poznań 2015; skrypt do paleografii autorstwa Magdaleny Biniś-Szkopek, Małgorzaty Delimaty i Łu-

³⁰ Z. Jaśkowska-Józefiak, *Archiwa uniwersytetów w Hiszpanii. Organizacja, zasób, działalność*, Poznań 2019.

³¹ M. Sak, *Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Organizacja, działalność, zasób*, Poznań 2019.

³² J. Matysiak, *Kazimierz Kaczmarczyk 1878–1966. Archiwista i historyk*, Poznań 2020.

³³ I. Mamczak-Gadkowska, *Archiwa państwowe w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2006.

³⁴ R. Galuba, *Archiwa państwowe w latach 1918–2011. Podstawy prawne działalności*, Poznań 2013.

kasza Skrzypczaka *Podstawy paleografii łacińskiej: skrypt dla studentów archiwistyki* (Poznań 2007) oraz prace: *Technika archiwalna w XX wieku*, pod red. S. Sierpowskiego i J. Wiśniewskiego (Poznań 2001) i *Archiwa bankowe*, pod red. S. Sierpowskiego (Poznań 1995). W ostatnich latach ukazały się drukiem prace z zakresu dziejów kancelarii autorstwa M. Biniąś-Szkopek: *Małżonkowie przed sądem biskupiego oficjała poznańskiego w pierwszej ćwierci XV wieku* (Poznań 2018) oraz źródłoznawstwa M. Heruday-Kiełczewskiej: *Powszechna Wystawa Krajowa w 1929 roku w źródłach historycznych* (Warszawa-Poznań 2021), jak również prace nt. polskich i zagranicznych archiwów uniwersyteckich, a mianowicie praca M. Sak *Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Organizacja, działalność, zasób* (Poznań 2019) oraz Z. Jaśkowskiej *Archiwa uniwersytetów w Hiszpanii. Organizacja, zasób, działalność* (Poznań 2019). Zakład Archiwistyki wraz z Archiwum UAM aktywnie włączył się w obchody jubileuszu 100-lecia Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i z tej okazji przystąpił do opracowania i wydania protokołów posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego z lat 1919–1939³⁵. W latach 2019–2021 ukazały się trzy tomy protokołów posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego z okresu międzywojennego. W przygotowaniu znajduje się czwarty tom protokołów obejmujący pierwsze lata powojenne, czyli okres 1945–1956. Tomy te, doskonale wpisujące się w to wielkie wydarzenie jubileuszowe, stanowią bezcenne źródło badań nad dziejami naszego Uniwersytetu.

Niezależnie od dorobku z zakresu teorii i metodyki archiwalnej, archiwoznawstwa, prawa archiwalnego i źródłoznawstwa w dorobku naukowym pracowników Zakładu Archiwistyki znajdują się liczne prace z zakresu historii Polski i powszechnej (od średniowiecza po historię współczesną), historii regionalnej, biografistyki i edukacji archiwalnej³⁶. Pracownicy Zakładu biorą też aktywny udział w konferencjach, zjazdach i kongresach archiwalnych organizowanych w kraju i za granicą, a ich dorobek naukowy jest pu-

---

³⁵ W latach 2019–2021 wydano trzy tomy *Źródeł do dziejów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu: Protokoły posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939*, t. 1: 19 VI 1919 – 17 VII 1925, wydały A. Domalanus, I. Mamczak-Gadkowska, M. Sak, A. Wysokińska, Poznań 2019; *Protokoły posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939*, t. 2: IX 1925 – 7 VII 1931, wydały A. Domalanus, I. Mamczak-Gadkowska, M. Sak, A. Wysokińska, Poznań 2020; *Protokoły posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939*, t. 3: 11 IX 1931 – 21 IX 1939, wydały A. Domalanus, I. Mamczak-Gadkowska, M. Sak, A. Wysokińska, Poznań 2021.

³⁶ Pełniejsze informacje nt. dorobku naukowego pracowników Zakładu Archiwistyki znajdują się na stronie internetowej Wydziału Historii UAM. Patrz także: A. Kulecka, *Podręczniki archiwalne (pomiędzy teorią a praktyką)* [w:] *Podręczniki archiwalne od koncepcji do realizacji*, pod red. W. Kwiatkowskiej i A. Rosy, Poznań 2012, s. 37–47; M. Wnuk, *Polskie podręczniki do nauczania archiwistyki na wybranych uniwersytetach – przegląd i zestawienie*, tamże, s. 49–87.

blikowany w uznanych polskich i zagranicznych czasopismach archiwalnych i historycznych³⁷.

W okresie 50-letniej działalności Zakład Archiwistyki UAM był organizatorem licznych konferencji naukowych z zakresu archiwistyki i historii, w których wzięło udział znaczące grono archiwistów polskich i zagranicznych. Przedmiotem pierwszych takich konferencji, organizowanych często wspólnie z Archiwum Państwowym w Poznaniu oraz Archiwum UAM, była problematyka kształcenia archiwalnego, standardów tego kształcenia oraz archiwoznawstwo. W ostatnich 20 latach Zakład Archiwistyki zorganizował konferencje naukowe na tak aktualne tematy, jak: „Dokumentacja masowa”, „Nowe funkcje archiwów”, „Współczesna dokumentacja – współczesne archiwa”, „Metodyka i standardy opracowania archiwalnego. Rzeczywistość i potrzeby” oraz „100 lat polskich archiwów państwowych”³⁸. Tematyka tych konferencji odpowiadała zawsze i odpowiada na najważniejsze potrzeby współczesnych archiwów i służby archiwalnej, a dorobek naukowy tych konferencji był każdorazowo publikowany w recenzowanych monografiach.

Od roku 2014 – z inicjatywy pracowników Zakładu – Wydział Historii (do 2019 r. jako Wydział Historyczny) UAM wraz z Archiwum Państwowym w Poznaniu wydają czasopismo archiwalne „Przegląd Archiwalno-Historyczny”, którego redaktorem jest profesor Krzysztof Strykowski, a które powstało na bazie „Poznańskiego Rocznika Archiwalno-Historycznego”, wydawanego w latach 1993–2013 przez Archiwum Państwowe w Poznaniu.

Pracownicy Zakładu biorą aktywny udział w działalności polskich i zagranicznych organizacji i stowarzyszeń archiwalnych: Sekcji Edukacji Archiwalnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Sekcji Edukacji i Szkole-

---

³⁷ S. Sierpowski, *Nowe kierunki kształcenia archiwistów*, „Archeion” 1995, t. 94, s. 346–349; I. Mamczak-Gadkowska, *Problematyka kształcenia archiwalnego na konferencjach Sekcji Edukacji i Szkolenia Archiwalnego Międzynarodowej Rady Archiwów w latach 1996–2000* [w:] *Archiwa i archiwiści w dobie społeczeństwa informacyjnego. Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich*, Szczecin, 12–13 września 2002, pod red. D. Nałęczy, t. 1, Toruń 2002, s. 405–417; też, *Posiedzenie Komitetu Wykonawczego Sekcji Edukacji i Szkolenia Międzynarodowej Rady Archiwów*, „Archiwista Polski” 1997, nr 4, s. 45–48; też, *IX Sympozjum Międzynarodowe na temat kształcenia archiwalnego*, „Archeion” 1999, t. 100, s. 431–433; K. Strykowski, W. Chorążyczewski, *Czym dzisiaj żyją archiwa na świecie?*, „Archiwista Polski” 2008, nr 3, s. 7–19; też, *Strategia działań Międzynarodowej Rady Archiwów na lata 2008–2018*, „Archiwista Polski” 2008, nr 3, s. 21–26; K. Strykowski, *Międzynarodowa Konferencja Okrągłego Stołu Archiwów – Toledo, 24–29 października 2011 r.*, „Archiwista Polski” 2012, nr 2, s. 111–121.

³⁸ *Dokumentacja masowa. Z problematyki kształtowania zasobu archiwalnego*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowskiego, Poznań 2012; *Nowe funkcje archiwów*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowskiego, Poznań 2015; *Współczesna dokumentacja – współczesne archiwa*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowskiego, Poznań 2018; *Metodyka i standardy opracowania archiwalnego. Rzeczywistość i potrzeby*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowskiego, Poznań 2018; *100 lat polskich archiwów państwowych*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej, Poznań 2020.

nia Międzynarodowej Rady Archiwów (I. Mamczak-Gadkowska) oraz Sekcji Archiwów Instytucji Naukowych MRA (M. Heruday-Kiełczewska). Pracownicy Zakładu Archiwistyki uczestniczą także w pracach Naczelnej Dyrekcji Archiwów, Rady Archiwalnej przy Ministrze Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Rady Archiwum UAM, Rady Naukowej Archiwum PAN Archiwum w Warszawie i zasiadają w innych archiwalnych gremiach naukowych. Biorą także czynny udział w radach naukowych i redakcyjnych polskich i zagranicznych czasopism archiwalnych.

Od początku swojego istnienia Zakład Archiwistyki UAM prowadzi i rozwija niezwykle owocną współpracę z miejscowymi z archiwami. Bardzo wysoko cenimy sobie współpracę zarówno z archiwami historycznymi (Archiwum Państwowym w Poznaniu, Archiwum Archidiecezjalnym, Archiwum PAN, Archiwum IPN), jak i z innymi instytucjami posiadającymi zbiory archiwalne, takimi jak Biblioteka Raczyńskich, Biblioteka Kórnicka PAN oraz z archiwami uczelnianymi i archiwami urzędów i instytucji, czyli z archiwami zakładowymi, a w szczególności z Archiwami: Urzędu Miasta Poznania, Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego, Urzędu Marszałkowskiego czy Archiwum Artystycznym Teatru Wielkiego w Poznaniu, a także z miejscowymi archiwami outsourcingowymi. Podkreślić należy zarówno wcześniejszą współpracę z wspomnianymi już doświadczonymi archiwistami starszego pokolenia, jak profesor S. Nawrocki (wybitny archiwista i historyk, wieloletni wicedyrektor APP i pracownik Zakładu Archiwistyki), docent I. Radtke (wybitna archiwistka, znawczyni kancelarii miejskiej oraz kancelarii pruskiej), jak również bieżącą współpracę z archiwistami młodszego pokolenia, jak: dr Przemysław Wojciechowski, dr Monika Sak, mgr Henryk Krystek, mgr Anna Domalanus, mgr Krzysztof Lange, mgr Przemysław Michalak, mgr Sebastian Wytrzyśczak i in.

Utworzenie Zakładu Archiwistyki na UAM pozwoliło na zrealizowanie długoletnich, zapoczątkowanych jeszcze w okresie międzywojennym starań, mających na celu uruchomienie w Poznaniu studiów archiwistycznych. Starania o kształcenie archiwistów w Poznaniu mają długą historię. Próbę taką, w formie Instytutu Archiwalnego w Poznaniu, podjął po odzyskaniu przez Polskę niepodległości profesor Józef Paczkowski, wybitny archiwista, pierwszy Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych i profesor Uniwersytetu Poznańskiego³⁹. Jakkolwiek idea ta nie została zrealizowana, to jednak w latach 1926–1933 profesor Paczkowski prowadził wykłady z archiwistyki dla studentów Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Poznańskiego.

---

³⁹ AUAM, Akta osobowe profesorów. Józef Paczkowski 1925–1931, sygn. 148/87; K. Kaczmarczyk, *Józef Paczkowski 1861–1933*, „Archeion” 1934, t. 12, s. 1–16; I. Mamczak-Gadkowska, *Józef Paczkowski...*, s. 95–106 oraz 189–196.

Plany uniwersyteckiego kształcenia archiwistów w Poznaniu zostały zrealizowane po utworzeniu na UAM w 1972 r. Zakładu Archiwistyki oraz objęciu kierownictwa Zakładu przez profesora Franciszka Paprockiego. Z chwilą powołania Zakładu rozpoczął on starania o uruchomienie studiów archiwistycznych dla studentów historii UAM⁴⁰. Wcześniej – przez kilka lat – profesor Paprocki prowadził już wykłady, proseminaria i seminaria magisterskie z archiwistyki dla studentów historii UAM. Wieloletnia praktyka w archiwach oraz doświadczenia dydaktyczne zdobyte na organizowanych po wojnie kursach archiwalnych i na specjalności archiwistycznej na UMK, a także w Szkole Archiwalnej w Marburgu, pozwoliły mu w krótkim czasie przygotować solidny, merytoryczny program studiów. Profesor Paprocki był – na bazie własnego doświadczenia studenckiego i zawodowego – zdeklarowanym zwolennikiem ścisłej współpracy uniwersytetu z miejscowym archiwum państwowym oraz archiwum uniwersyteckim w kształceniu archiwalnym⁴¹. Z chwilą uruchomienia studiów archiwistycznych na UAM w Zakładzie Archiwistyki zostali więc zatrudnieni doświadczeni archiwiści z Archiwum Państwowego w Poznaniu: docent Irena Radtke⁴², która z Zakładem związana była od początku jego istnienia aż do jej przejścia na emeryturę w 1988 r., a następnie profesor Stanisław Nawrocki, który pracował w Zakładzie w latach 1988–2000⁴³.

Począwszy od roku akademickiego 1975/76, Zakład Archiwistyki prowadzi studia specjalistyczne z zakresu archiwistyki – obecnie archiwistyki i zarządzania dokumentacją. Od chwili uruchomienia studiów archiwistycznych cieszą się one dużą popularnością wśród poznańskich studentów historii⁴⁴. Autorski program studiów archiwistycznych profesora Paprockiego oparty był na doświadczeniach dydaktycznych specjalizacji toruńskiej oraz zagranicznych szkół archiwalnych. Należy zauważyć, że w latach siedemdziesiątych XX w. program kształcenia na uniwersyteckich specjalizacjach archiwistycznych w Polsce był podobny. Obejmował on przede wszystkim takie przedmioty, jak: wstęp do archiwistyki i teorii archiwalnej, rozwój form kancelaryjnych, paleografia, neografia gotycka i ruska, metodyka archiwalna, zajęcia z zarządzania dokumentacją współczesną oraz informacja naukowa.

⁴⁰ I. Mamczak-Gadkowska, *Józef Paczkowski...*; D. Matelski, *Działalność dydaktyczna...*, s. 4–5.

⁴¹ AUAM, Paprocki Franciszek, sygn. 470/29, k. 45.

⁴² I. Mamczak-Gadkowska, *Irena Radtke (1923–2014)*, „Archiwista Polski” 2014, nr 2, s. 106–116; E. Rogal, *Irena Radtke (1923–2014)*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, t. 1, s. 311–317; K. Strykowski, E. Rogal, *Irena Radtke (17 X 1923 – 30 III 2014)*, „Archeion” 2014, t. 115, s. 750–758.

⁴³ S. Nawrocki, *Archiwistyka i regionalizm*, Poznań 1995; *Bibliografia prac prof. dr. hab. Stanisława Nawrockiego za lata 1955–1995*, tamże, s. 11–34.

⁴⁴ I. Mamczak-Gadkowska, *Czterdzieści lat studiów archiwistycznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2015, t. 2, s. 7–20.

W programie studiów przewidziano również dwa objazdy naukowe; pierwszy do archiwów państwowych w terenie, i drugi do archiwów centralnych. Uzupełnieniem tak realizowanego programu były dwie 4-tygodniowe, wakacyjne praktyki archiwalne, realizowane w archiwach wyznaczonych przez Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

Program ten w procesie jego realizacji ulegał oczywiście zmianom, determinowanym zarówno przez możliwości kadrowe Zakładu Archiwistyki i współpracującego z nim Zakładu Nauk Pomocniczych Historii oraz Archiwum Państwowego w Poznaniu, jak również przez bieżące potrzeby i możliwości rozwoju archiwistyki. W latach osiemdziesiątych, w związku z uzyskaniem przez uniwersytety autonomii i samodzielności programowej, zaistniały możliwości większego zindywidualizowania realizowanego dotychczas programu studiów archiwistycznych przez zwiększenie liczby godzin przeznaczonych na przedmioty specjalistyczne, a nawet wprowadzenie do programu studiów nowych, dotychczas nierealizowanych przedmiotów. Do programu studiów na specjalizacji archiwistycznej w Poznaniu wprowadzono wówczas: edytorstwo źródeł, historię ustroju oraz konwersatorium z regionalistyki. Równocześnie zwiększono liczbę godzin przeznaczonych na realizację zajęć z zarządzania dokumentacją archiwalną oraz uzyskującej coraz większe znaczenie informatyki. W tym kształcie program studiów przetrwał do lat dziewięćdziesiątych.

Na początku lat dziewięćdziesiątych specjalizacja archiwistyczna w Poznaniu przekształciła się w 3-letni *collège* archiwistyczny, skupiający nie tylko studentów studiów historycznych, ale również innych kierunków humanistycznych. Warunkiem przyjęcia na 3-letnie specjalistyczne studia archiwistyczne było zaliczenie 2 lub 4 semestrów studiów uniwersyteckich oraz uzupełnienie zajęć z nauk pomocniczych historii. Zainteresowanie tą formą studiów było bardzo duże i do tradycyjnie już studiujących archiwistykę historyków dołączyli studenci takich kierunków studiów, jak: filologia polska, romańska, rosyjska, bibliotekoznawstwo, archeologia, nauki społeczne, prawo, geografia, dziennikarstwo, a także studenci uczelni katolickich. Wysoka ocena tej nowatorskiej formy kształcenia archiwistów nie miała – niestety – wpływu na kolejne decyzje związane z reorganizacją procesu studiowania. Począwszy od roku akademickiego 1995/96, z powodu komercjalizacji studiów, powrócono na UAM do 3-letniej specjalizacji archiwistycznej, ale tylko dla studentów wydziału historycznego. Program 3-letnich studiów archiwistycznych został uzupełniony o konwersatorium z historii gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem archiwów gospodarczych, oraz konwersatorium z archiwaliów w bibliotekach i muzeach. Zwiększono także liczbę wykładów z zarządzania dokumentacją współczesną oraz historii ustroju. Program studiów został wzbogacony o wykłady monograficzne z archiwistyki, zwane wykładami otwartymi. Adresowane

one były nie tylko do studentów archiwistyki, lecz także pozostałych studentów oraz pracowników Instytutu Historii oraz czynnych zawodowo archiwistów. Celem takich wykładów, oprócz poszerzenia wiedzy archiwalnej, jest również kontakt ze znanymi teoretykami i praktykami z dziedziny archiwistyki z Polski i z zagranicy. W zakresie kształtowania programu nauczania oraz jego kolejnych modernizacji pracownicy Zakładu korzystają z doświadczeń innych uniwersytetów oraz szkół archiwalnych, np. Szkoły Archiwalnej w Marburgu, Sekcji Edukacji Archiwalnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz Sekcji Edukacji i Szkolenia Archiwalnego Międzynarodowej Rady Archiwów.

Od końca lat osiemdziesiątych coraz więcej miejsca w programie uniwersyteckiego kształcenia archiwistów zajmuje informatyka. Wprowadzenie komputerów do archiwów, urzędów i innych instytucji sprawiło, że zajęcia z informatyki stały się integralnym elementem kształcenia przyszłych archiwistów w Polsce i na świecie. Niezależnie od tego, w latach 1990–1996 Zakład Archiwistyki UAM, wspólnie z profesorem Bohdanem Ryszewskim, kierownikiem Zakładu Archiwistyki UMK, oraz przy współpracy z Naczelną Dyrekcją Archiwów Państwowych organizował w Poznaniu coroczne dwutygodniowe kursy komputerowe dla studentów oraz pracowników archiwów państwowych – tzw. Letnie Szkoły Komputerowe, które ukończyło ponad stu studentów archiwistyki oraz pracowników archiwów państwowych⁴⁵.

Począwszy od roku akademickiego 2001/2002, w związku z przejściem większości wydziałów UAM na dwustopniowy system kształcenia (3-studia licencjackie i 2-letnie studia magisterskie), specjalizacja archiwistyczna, podobnie jak inne specjalizacje, była realizowana zarówno na pierwszym, jak i na drugim stopniu kształcenia uniwersyteckiego. Program studiów został wzbogacony o zajęcia z zakresu archiwów elektronicznych oraz wykłady z prawa archiwalnego.

Podpisanie przez Polskę Deklaracji Bolońskiej w 1999 r. i przystąpienie do Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego wpłynęły na zasadniczą zmianę w systemie kształcenia uniwersyteckiego w Polsce, w tym także uniwersyteckiego kształcenia archiwistów. Zgodnie z wprowadzonymi zmianami studia dzielą się na 3 cykle nauczania: 3-letnie studia licencjackie i 2-letnie studia magisterskie, których uzupełnieniem są 4-letnie studia doktoranckie. W konsekwencji tych zmian, począwszy od roku akademickiego 2005/2006, studia archiwistyczne na UAM trwają 5 lat z podziałem na studia licencjackie i magisterskie. Najlepsi studenci archiwistyki mają także możliwość kontynuowania nauki na studiach doktorskich. Przejście Instytutu Historii UAM na

---

⁴⁵ R. Galuba, D. Matelski, *Pierwsza Letnia Szkoła Komputerowa*, „Archeion” 1994, t. 93, s. 393–394; S. Sierpowski, *Kształcenie ustawiczne*, „Archiwista Polski” 2001, nr 3–4, s. 96–98.

2-stopniowy system kształcenia wpłynęło także na zmianę naboru na studia archiwistyczne na UAM. W latach 2005/2006–2020/2021 historia ze specjalnością archiwistyczną prowadziła własny nabór studentów jako jeden z kierunków proponowanych studentom przez Instytut.

Począwszy od roku akademickiego 2008/2009 zmieniła się także nazwa kierunku studiów na: historia – archiwistyka i zarządzanie dokumentacją. Zmiana nazwy kierunku pociągnęła za sobą znaczne poszerzenie programu studiów o przedmioty z zakresu zarządzania dokumentacją współczesną, w tym także elektroniczną, kancelarii współczesnej i informacji naukowej.

Duże znaczenie w ewolucji procesu kształcenia archiwistów na ówczesnym Wydziale Historycznym UAM, podobnie jak na innych uniwersyteckich wydziałach kształcących archiwistów w Polsce, miało wypracowanie w środowisku akademickim modelu kompetencji zawodowych archiwistów i zarządców dokumentacji. Wobec problemów związanych z kształceniem archiwistów, wynikających z wprowadzenia systemu bolońskiego oraz znacznego zróżnicowania programowego w kształceniu archiwistów na poziomie wyższym, z inicjatywy powstałej w 2007 r. Sekcji Edukacji Archiwalnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich oraz przedstawicieli uniwersyteckiego środowiska toruńskich archiwistów, przystąpiono do wypracowania standardów programowych dla studiów z zakresu archiwistyki i zarządzania dokumentacją zarówno w ramach kierunku studiów, jak i specjalności. Prace działającego w latach 2007–2009 zespołu roboczego, składającego się przede wszystkim z przedstawicieli ośrodków kształcenia archiwalnego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Wrocławskim i Uniwersytecie Śląskim, doprowadziły do wypracowania modelu kompetencji zawodowych, który został zaprezentowany uczestnikom konferencji poświęconej edukacji archiwalnej w Toruniu w 2009 r., a następnie opublikowany na stronach internetowych SAP oraz w czasopiśmie „Archiwista Polski”⁴⁶. Model ten, przyjęty po szerokich konsultacjach w środowisku archiwalnym, ministerialnym i uniwersyteckim, stanowi punkt wyjścia do budowania lub doskonalenia programów kształcenia archiwistów i zarządców dokumentacji w wyższych uczelniach w Polsce, zarówno na poziomie licencjackim, jak i magisterskim.

⁴⁶ W. Chorążyczewski, W. Kwiatkowska, *Model kompetencji zawodowych archiwistów i zarządców dokumentacji. Wersja końcowa* [w:] *Kształcenie archiwistów i zarządców dokumentacji. Model kompetencji zawodowych*, pod red. W. Kwiatkowskiej, Poznań 2009, s. 13–26; *Dokumenty Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Model kompetencji zawodowych archiwistów i zarządców dokumentacji. Rekomendacja Zarządu Głównego Stowarzyszenia Archiwistów Polskich uchwalona 4 listopada 2010 r.*, „Archiwista Polski” 2010, nr 4, s. 13–21.

Zakład Archiwistyki UAM nie prowadzi studiów zaocznych, ale przez kilka lat, od roku akademickiego 2011/12, prowadził studia eksternistyczne dla pracowników kancelarii i archiwów, którzy nie posiadali wykształcenia wyższego z zakresu archiwistyki i zarządzania dokumentacją. Począwszy od roku akademickiego 2011/12 przez kilka kolejnych lat prowadził też Podyplomowe Studia Archiwistyki i Zarządzania Dokumentacją.

Począwszy od 1995 r. na Wydziale Historycznym UAM działa Studenckie Koło Naukowe Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, które współpracuje ze Stowarzyszeniem Archiwistów Polskich (członkowie Koła są członkami SAP – Oddział w Poznaniu)⁴⁷. Członkowie Koła wykazują wiele inicjatyw w zakresie organizacji wykładów monograficznych, ponadprogramowych wyjazdów do archiwów polskich i zagranicznych oraz wygłaszają referaty na organizowanych od roku 1997 Ogólnopolskich Zjazdach Studentów Archiwistyki w Poznaniu⁴⁸. UAM trzykrotnie był organizatorem takich zjazdów.

W realizacji programu dydaktycznego specjalizacji archiwistycznej na UAM uczestniczą także specjaliści z innych Zakładów Wydziału Historii. Kształcenie studentów na tej specjalizacji realizowane jest także w ścisłej współpracy z miejscowym Archiwum Państwowym i Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zainicjowanej jeszcze przez założyciela Zakładu – profesora Franciszka Paprockiego. Wykłady z metodyki archiwalnej powierzano zawsze najwybitniejszym archiwistom, zatrudnionym jednocześnie w Archiwum Państwowym w Poznaniu. W latach 1975–1988 wykłady te prowadziła docent Irena Radtke, autorka licznych prac nt. kancelarii, zwłaszcza miasta Poznania, kancelarii pruskiej i współczesnej oraz opracowań z zakresu metodyki archiwalnej i kształtowania narastającego zasobu archiwalnego. Po jej przejściu na emeryturę wykłady te prowadził profesor Stanisław Nawrocki – wieloletni wicedyrektor Archiwum Państwowego, autor licznych prac z zakresu archiwistyki, informacji naukowej, teaurusu archiwalnego, wielki zwolennik komputeryzacji archiwów. Po jego śmierci wykłady z zakresu metodyki archiwalnej i zarządzania dokumentacją współczesną prowadzi profesor Krzysztof Strykowski, wicedyrektor Archiwum Państwowego w Poznaniu. Do grona bliskich współpracowników Zakładu Archiwistyki należą pozostali pracownicy Archiwum Państwowego w Poznaniu, w tym jego kolejni dyrektorzy.

---

⁴⁷ P. Wojciechowski, *Z życia Koła SAP na UAM*, „Biuletyn Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Oddział w Poznaniu” 1995, z. 3, s. 18–19; A. Dzikowska, M. Zwierzykowski, *Sprawozdanie z działalności Studenckiego Koła Naukowego SAP na Wydziale Historycznym UAM w Poznaniu w 1997 r.*, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny” 1998, t. 5, s. 219–221.

⁴⁸ Członkowie Koła wykazują wiele inicjatyw w zakresie organizacji wykładów monograficznych, ponadprogramowych wyjazdów do różnych archiwów oraz wygłaszają referaty na organizowanych od 1997 r. Ogólnopolskich Zjazdach Studentów Archiwistyki.

Przez cały czas realizacji procesu kształcenia archiwistów przez Zakład Archiwistyki UAM i niezależnie od kolejnych reform w zakresie programu studiów niezmienna pozostaje, jako swego rodzaju dobra tradycja naszej specjalności archiwistycznej, szeroka współpraca naukowa i dydaktyczna Zakładu z miejscowymi archiwami i urzędami. Dzięki tej współpracy część zajęć dydaktycznych (niezależnie od praktyk wakacyjnych w archiwach) była i jest realizowana w archiwach różnych urzędów i instytucji. Integralną częścią programu studiów archiwistycznych pozostają praktyki archiwalne⁴⁹. W programie studiów realizowane są dwie miesięczne praktyki archiwalne: pierwsza – po drugim roku studiów licencjackich w archiwach zakładowych urzędów i instytucji; druga – po pierwszym roku studiów magisterskich w archiwach państwowych z zasobem historycznym. Bardzo duże znaczenie mają także objazdy naukowe do archiwów centralnych lub terenowych. Wprowadzenie na polskich uniwersytetach systemu bolońskiego i wejście Polski do Unii Europejskiej umożliwiają studentom archiwistyki także wyjazdy na studia zagraniczne, z czego studenci bardzo chętnie i w coraz większej skali korzystają.

Studia archiwistyczne na UAM ukończyło ponad 1000 studentów, z których znaczna część pogłębiała wiedzę z archiwistyki i regionalistyki na pro-seminariach i seminariach prowadzonych przez profesorów i doktorów habilitowanych: F. Paprockiego, I. Radtke, S. Nawrockiego i S. Sierpowskiego, K. Strykowskiego i I. Mamczak-Gadkowską, Magdalenę Binią-Szkopek, Rafała Galubę, M. Heruday-Kielczewską i Z. Jańskowską-Józefiak. Niektóre prace magisterskie są publikowane w czasopismach naukowych i nagradzane, co dowodzi ich wysokiego poziomu merytorycznego. Wielu absolwentów podejmuje pracę w archiwach zakładowych i państwowych, kościelnych czy outsourcingowych, a także w oddziałach zbiorów specjalnych bibliotek naukowych. Rośnie liczba absolwentów zatrudnianych w administracji państwowej i samorządowej oraz w kancelariach prawnych. Najwybitniejsi absolwenci studiów archiwistycznych podejmują pracę naukową na Wydziale Historii UAM, w placówkach Polskiej Akademii Nauk, a także w regionalnych towarzystwach naukowych.

Historię Zakładu Archiwistyki tworzyły i tworzą kolejne pokolenia pracowników, którzy pracując w nim, zdobywali i zdobywają stopnie i tytuły naukowe. Byli i są nauczycielami kolejnych pokoleń studentów, a dla wielu z nich promotorami ich naukowego rozwoju. Ich działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna, trwająca często po kilkadziesiąt lat, tworzyła i tworzy dorobek i klimat Zakładu. Jest częścią dorobku Wydziału i Uniwersytetu, ale również poznańskiego środowiska archiwalnego. Jako osoba związana

---

⁴⁹ H. Robótka, *Praktyki studenckie w świetle potrzeb dydaktycznych uczelni – teoria i praktyka*, „Archeion” 1990, t. 87, s. 179–185.

z Zakładem prawie od początku jego istnienia, dla której jego wysoka pozycja była ważnym priorytetem, jestem przekonana, że kolejne lata będą oznaczały jego dalszy rozwój zarówno naukowy, jak i dydaktyczny. W przekonaniu, że tak właśnie będzie, szczerze tego życzę aktualnym i przyszłym pracownikom Zakładu – naszego Zakładu.

Bibliografia

Materiały archiwalne

Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Akta osobowe profesorów. Józef Paczkowski 1925–1931, sygn. 148/87.

Paprocki Franciszek, sygn. 103 b/2272, sygn. 467/29, sygn. 467/32, sygn. 470/29, sygn. 523/1071.

Protokoły Posiedzeń Rady Naukowej Instytutu Historii z dnia 18 XII 1972 r., sygn. 571/16.

Materiały drukowane

Dokumenty Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Model kompetencji zawodowych archiwistów i zarządców dokumentacji. Rekomendacja Zarządu Głównego Stowarzyszenia Archiwistów Polskich uchwalona 4 listopada 2010 r., „Archiwista Polski” 2010, nr 4, s. 13–21.

Kronika Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu za lata akademickie 1972/73–1974/75 za rektoratu prof. dr. hab. Benona Miśkiewicza, Poznań 1976.

Źródła do dziejów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Protokoły posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939, t. 1: 19 VI 1919 – 17 VII 1925, wydały A. Domalanus, I. Mamczak-Gadkowska, M. Sak, A. Wysokińska, Poznań 2019.

Źródła do dziejów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Protokoły posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939, t. 2: 4 IX 1925 – 7 VII 1931, wydały A. Domalanus, I. Mamczak-Gadkowska, M. Sak, A. Wysokińska, Poznań 2020.

Źródła do dziejów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Protokoły posiedzeń Senatu Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939, t. 3: 11 IX 1931 – 21 IX 1939, wydały A. Domalanus, I. Mamczak-Gadkowska, M. Sak, A. Wysokińska, Poznań 2021.

Opracowania

Bibliografia prac prof. dr. hab. Stanisława Nawrockiego za lata 1955–1995 [w:] S. Nawrocki, *Archiwistyka i regionalizm*, Poznań 1995, s. 11–34.

Bibliografia prac Stanisława Sierpowskiego [w:] *Między wielką polityką a narodowym partykularyzmem*, pod red. J. Kiwerskiej i B. Koszela, Poznań 2002, s. 21–47.

Bibliografia prac publikowanych Jerzego Strzelczyka za lata 1965–2021 [w:] *Totius Mundi Philohistor. Studia Georgio Strzelczyku octuagenario oblata*, pod red. M. Delimaty-Proch, A. Krawca i J. Kujawińskiego, Poznań 2021, s. 23–121.

Brańska E., *Działalność państwowej służby archiwalnej w roku 1954*, „Archeion” 1956, t. 25, s. 340–360.

Chorażyczewski W., Kwiatkowska W., *Model kompetencji zawodowych archiwistów i zarządców dokumentacji. Wersja końcowa* [w:] *Kształcenie archiwistów i zarządców dokumentacji. Model kompetencji zawodowych*, pod red. W. Kwiatkowskiej, Poznań 2009, s. 13–26.

Ciesielska K., *Franciszek Paprocki w Archiwum Państwowym w Toruniu*, mps w Zakładzie Archiwistyki UAM.

Dokumentacja masowa. Z problematyki kształtowania zasobu archiwalnego, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowski, Poznań 2012.

- Dzikowska A., Zwierzykowski M., *Sprawozdanie z działalności Studenckiego Koła Naukowego SAP na Wydziale Historycznym UAM w Poznaniu w 1997 r.*, „Poznański Rocznik Archiwalno-Historyczny” 1998, t. 5, s. 219–221.
- Galuba R., *Archiwa państwowe w latach 1918–2011. Podstawy prawne działalności*, Poznań 2013.
- Galuba R., Matelski D., *Pierwsza Letnia Szkoła Komputerowa*, „Archeion” 1994, t. 93, s. 393–394.
- Jaśkowska-Józefiak Z., *Archiwa uniwersytetów w Hiszpanii. Organizacja, zasób, działalność*, Poznań 2019.
- Kaczmarczyk K., *Józef Paczkowski 1861–1933*, „Archeion” 1934, t. 12, s. 1–18.
- Karpiński T., *Procesy akto- i archiwootwórcze w sądownictwie wojskowym w latach 1945–2010 na przykładzie sądów poznańskich*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. S. Sierpowskiego w 2013 r. (dostępna w bibliotece Wydziału Historii UAM).
- Kulecka A., *Podręczniki archiwalne (pomiędzy teorią a praktyką)* [w:] *Podręczniki archiwalne od koncepcji do realizacji*, pod red. W. Kwiatkowskiej i A. Rosy, Poznań 2012, s. 37–47.
- Mamczak-Gadkowska I., *Archiwa państwowe w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2006.
- Mamczak-Gadkowska I., *Czterdzieści lat studiów archiwistycznych na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2015, t. 2, s. 7–20.
- Mamczak-Gadkowska I., *Irena Radtke (1923–2014)*, „Archiwista Polski” 2014, nr 2, s. 106–116.
- Mamczak-Gadkowska I., *Józef Paczkowski i jego wkład w budowę polskiej służby archiwalnej*, Warszawa–Łódź 1990.
- Mamczak-Gadkowska I., *Paprocki Franciszek, pierwszy kierownik Zakładu Archiwistyki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu*, „Archiwista Polski” 2009, nr 1, s. 9–20.
- Mamczak-Gadkowska I., *Posiedzenie Komitetu Wykonawczego Sekcji Edukacji i Szkolenia Międzynarodowej Rady Archiwistów*, „Archiwista Polski” 1997, nr 4, s. 45–48.
- Mamczak-Gadkowska I., *Problematyka kształcenia archiwalnego na konferencjach Sekcji Edukacji i Szkolenia Archiwalnego Międzynarodowej Rady Archiwistów w latach 1996–2000* [w:] *Archiwa i archiwiści w dobie społeczeństwa informacyjnego. Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Archiwistów Polskich*, Szczecin, 12–13 września 2002, pod red. D. Nałęcz, t. 1, Toruń 2002, s. 405–417.
- Mamczak-Gadkowska I., *IX Sympozjum Międzynarodowe na temat kształcenia archiwalnego*, „Archeion” 1999, t. 100, s. 431–433.
- Matelski D., *Działalność dydaktyczna i naukowa Franciszka Paprockiego na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu w latach 1961–1978*, mps w Zakładzie Archiwistyki UAM.
- Matelski D., *Wykaz publikacji doc. dr. hab. Franciszka Paprockiego za lata 1937–1978*, mps w Zakładzie Archiwistyki UAM.
- Matysiak J., *Kazimierz Kaczmarczyk 1878–1966*. *Archiwista i historyk*, Poznań 2020.
- Mencel T., *Franciszek Paprocki (1911–1978)* [w:] *Słownik biograficzny Archiwistów Polskich*, t. 1, 1918–1984, Warszawa–Łódź 1988, s. 164–166.
- Metodyka i standardy opracowania archiwalnego. Rzeczywistość i potrzeby*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowski, Poznań 2018.
- Metodyka pracy archiwalnej*, pod red. S. Nawrockiego i S. Sierpowskiego, Poznań 1992 (wyd. 2, Poznań 1995; wyd. 3, Poznań 1998; wyd. 4, Poznań 2001).
- Nawrocki S., *Archiwistyka i regionalizm*, Poznań 1995.
- Nowe funkcje archiwów*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowski, Poznań 2015.
- Od praktyki kancelaryjnej do teorii archiwalnej. Księga Jubileuszowa Profesor Ireny Mamczak-Gadkowskiej*, pod red. Z. Jaśkowskiej-Józefiak i K. Strykowski, Poznań 2023.
- Paprocki F., *Pięć lat Studium Archiwalnego w Toruniu*, „Archeion” 1957, t. 27, s. 315–318.
- Paprocki F., *Porządkowanie i ewidencjonowanie akt (z uwzględnieniem potrzeb archiwów zakładowych)* [w:] *Korespondencyjny kurs archiwalny*, pod red. C. Skopowskiego, Poznań 1964, s. 1–41.
- Paprocki F., *Wielkie Księstwo Poznańskie w okresie rządów Flottwella (1830–1841)*, Poznań 1970 (wyd. 2, Poznań 1994 z przedmową W. Molika).

- Paprocki F., *W kieleckim archiwum* [w:] *Uniwersytet Ziemi Zachodnich i tajne kursy uniwersyteckie 1939–1945. Pokłosie wspomnień*, Poznań 1972, s. 177–187.
- Peterlejtner M., *Działalność edukacyjna i popularyzatorska instytucji archiwalnych i kulturalnych w Stanach Zjednoczonych*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra hab. S. Sierpowskiego w 2008 r. (dostępna w bibliotece Wydziału Historii UAM).
- Profesor UAM Irena Mamczak-Gadkowska – w jubileusz 65-lecia urodzin, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2017, t. 4, s. 9–21.
- Radtke I., *Działalność Franciszka Paprockiego w Archiwum Państwowym w Poznaniu*, mps w Zakładzie Archiwistyki UAM.
- Radtke I., *Franciszek Paprocki (22 III 1911 – 25 IX 1978)*, „Archeion” 1980, t. 70, s. 365–370.
- Radtke I., *Franciszek Paprocki (1911–1978)* [w:] *Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 1956–2006*, Poznań 2006, s. 110–112.
- Robótka H., *Praktyki studenckie w świetle potrzeb dydaktycznych uczelni – teoria i praktyka*, „Archeion” 1990, t. 87, s. 179–185.
- Rogal E., *Irena Radtke (1923–2014)*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny” 2014, t. 1, s. 311–317.
- Ryszewski B., *Franciszek Paprocki na specjalizacji archiwistycznej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu*, mps w Zakładzie Archiwistyki UAM.
- Sak M., *Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Organizacja, działalność, zasób*, Poznań 2019.
- Sierpowski S., *Kształcenie ustawiczne*, „Archiwista Polski” 2001, nr 3–4, s. 96–98.
- Sierpowski S., *Nowe kierunki kształcenia archiwistów*, „Archeion” 1995, t. 94, s. 346–349.
- Strykowski K., *Międzynarodowa Konferencja Okrągłego Stołu Archiwów – Toledo, 24–29 października 2011 r.*, „Archiwista Polski” 2012, nr 2, s. 111–121.
- Strykowski K., Chorążyczewski W., *Czym dzisiaj żyją archiwa na świecie?*, „Archiwista Polski” 2008, nr 3, s. 7–19.
- Strykowski K., Chorążyczewski W., *Strategia działań Międzynarodowej Rady Archiwów na lata 2008–2018*, „Archiwista Polski” 2008, nr 3, s. 21–26.
- Strykowski K., Rogal E., Irena Radtke (17 X 1923 – 30 III 2014), „Archeion” 2014, t. 115, s. 750–758.
- Wojciechowski P., *Ochrona i zabezpieczanie zasobu archiwalnego w archiwach państwowych w Polsce w latach 1918–2008*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. UAM dr hab. I. Mamczak-Gadkowskiej w 2013 r. (dostępna w bibliotece Wydziału Historii UAM).
- Wojciechowski P., *Z życia Koła SAP na UAM*, „Biuletyn Stowarzyszenia Archiwistów Polskich Oddział w Poznaniu” 1995, z. 3, s. 18–19.
- Wnuk M., *Polskie podręczniki do nauczania archiwistyki na wybranych uniwersytetach – przegląd i zestawienie* [w:] *Podręczniki archiwalne od koncepcji do realizacji*, pod red. W. Kwiatkowskiej i A. Rosy, Poznań 2012, s. 49–86.
- Współczesna dokumentacja – współczesne archiwa*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej i K. Strykowskiego, Poznań 2018.
- 100 lat polskich archiwów państwowych*, pod red. I. Mamczak-Gadkowskiej, Poznań 2020.

Irena Mamczak-Gadkowska

50 lat Zakładu Archiwistyki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Streszczenie

Okazją do powstania artykułu była 50. rocznica założenia Zakładu Archiwistyki na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zakład powstał 22 listopada 1972 r. dzięki staraniom archiwisty i historyka profesora Franciszka Paprockiego. Utworzenie Zakładu pozwoliło na zrealizowanie długoletnich, zapoczątkowanych w okresie międzywojennym przez profesora Józefa Paczkowskiego, starań mających na celu uruchomienie w Poznaniu studiów archiwistycznych. Artykuł prezentuje historię poznańskiego ośrodka archiwistyki, rolę i znaczenie założyciela Zakładu profesora F. Paprockiego w jego powstaniu, a następnie zorganizowaniu studiów archiwistycznych na Uniwersytecie Poznańskim. Autorka artykułu, związana z Zakładem od początku jego istnienia, przedstawia także archiwistyczne środowisko naukowe na UAM oraz jego dorobek naukowy, dydaktyczny i organizacyjny, a także ścisły związek z miejscowymi archiwami, a zwłaszcza z Archiwum Państwowym w Poznaniu oraz Archiwum UAM. Ukazuje także ewolucję programów kształcenia archiwistów na UAM oraz współpracę dydaktyczną i naukową poznańskich archiwistów z innymi ośrodkami uniwersyteckimi, a także z organizacjami i stowarzyszeniami archiwalnymi.

Słowa kluczowe: historia, archiwistyka, zakład archiwistyki, studia archiwistyczne, działalność naukowa

Irena Mamczak-Gadkowska

50 Years of the Department of Archival Science at Adam Mickiewicz University in Poznań

Abstract

This article commemorates the 50th anniversary of the Department of Archival Science at Adam Mickiewicz University in Poznań. The Department of Archival Science at AMU was established on November 22, 1972, thanks to the efforts of Professor Franciszek Paprocki, archivist and historian. The establishment of the Department enabled the launch of an archival program at Poznań university, a project initiated back in the interwar period by Professor Józef Paczkowski. The article presents the history of the Poznań center for archival studies, as well as the role and influence of the Department's founder, Professor Paprocki, in its creation and later—in launching archival studies at the Poznań University. The author, involved with the Department since its inception, also presents the archival academic circles at AMU, as well as its scientific, educational, and organizational achievements, including its close cooperation with the local archival institutions, in particular the State Archive in Poznań and the Archive of Adam Mickiewicz University. The paper further explores how the archive studies curriculum changed over the years, and discusses educational and scientific cooperation between archivists from Poznań and other academic centers, archival organizations, and associations.

Keywords: history, archival studies, Department of Archival Science, archival program, scientific activity